

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 สามารถสรุปผลการวิจัย โดยจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมุติฐานของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหาร และครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6
2. เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550)

สมมุติฐานของการวิจัย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ไม่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน และครูในเขตการศึกษา 6 จำนวน 7 จังหวัด คือ ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง อุทัยธานี ชัยนาท และพระนครศรีอยุธยา โดยแยกเป็น ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 139 คน ครูจำนวน 6505 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2542 เขตการศึกษา 6 จำนวน 139 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางการสุ่มของ Krejcie and Morgan (1970 : 608) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารจำนวน 103 คน ครูจำนวน 361 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 464 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ และขอความอนุเคราะห์ไปยังกลุ่มตัวอย่างให้จัดส่งแบบสอบถามกลับคืนทางไปรษณีย์ แบบสอบถามที่จัดส่งไป จำนวน 464 ชุด ได้รับคืนและสมบูรณ์ จำนวน 445 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.90

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC* (Statistical Package for the Social Science) แบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครู วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยการทดสอบค่า t-test

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้บริหารเป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนกลุ่มครู เป็นหญิงมากกว่าชาย

2. ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีตำแหน่งเป็นครูปฏิบัติการสอน รองลงมา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน และตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้บริหาร ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนมีมากที่สุด รองลงมา ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ ส่วนกลุ่มครู มีตำแหน่งเดียว คือ ตำแหน่งครูปฏิบัติการสอน

3. อายุ

ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมา อายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุ 51 ปีขึ้นไป ตามลำดับ สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามอายุ ระหว่าง 21-30 ปี มีน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้บริหารอายุระหว่าง 41-50 ปี มีมากที่สุด รองลงมาอายุ 51 ปีขึ้นไป และอายุระหว่าง 31-40 ปี มีน้อยที่สุด สำหรับกลุ่มครู ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาอายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุระหว่าง 21-30 ปี ตามลำดับ สำหรับอายุ 51 ปีขึ้นไป มีน้อยที่สุด

4. อายุราชการ

ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุราชการตั้งแต่ 21-25 ปี รองลงมา มีอายุราชการ 16-20 ปี อายุราชการ 26 ปีขึ้นไป อายุราชการ 6-10 ปี และอายุราชการ 11-15 ปี ตามลำดับ สำหรับอายุราชการ 1-5 ปี มีน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้บริหารส่วนใหญ่มีอายุราชการ 21-25 ปี มากที่สุด รองลงมาอายุราชการ 26 ปีขึ้นไป อายุราชการ 16-20 ปี และอายุราชการ 6-10 ปี ตามลำดับ ส่วนอายุราชการ 11-15 ปี มีน้อยที่สุด สำหรับกลุ่มครู ส่วนใหญ่มีอายุราชการ 21-25 ปี มากที่สุด รองลงมา อายุราชการ 16-20 ปี อายุราชการ 6-10 ปี อายุราชการ 11-15 ปี และอายุราชการ 1-5 ปี ตามลำดับ ส่วนอายุราชการ 26 ปีขึ้นไป มีน้อยที่สุด

5. วุฒิการศึกษาสูงสุด

ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุด ระดับปริญญาตรี รองลงมา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้บริหารส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาโท รองลงมา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สำหรับกลุ่มครู ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี รองลงมา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ด้าน คือ

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ
2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ประกอบด้วย
 - ด้านความรู้
 - ด้านทักษะทางการบริหาร

ปรากฏผลดังนี้

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ

ผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า ทั้งผู้บริหารและครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า ทั้งกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มผู้บริหารได้แก่ ข้อ 16 มีความรับผิดชอบสูง และค่าเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มครู ได้แก่ ข้อ 17 มีความซื่อสัตย์ สุจริต

เมื่อพิจารณาจำแนกรายข้อ พบว่า ทั้งสองกลุ่ม มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพส่วนมากอยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นข้อ 20 มีสถานภาพทางสังคมดี กลุ่มผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกลุ่มครู มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก

2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ

ด้านความรู้

ผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า ทั้งผู้บริหารและครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า ทั้งกลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูง

สุดของกลุ่มผู้บริหาร ได้แก่ข้อ 37 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท ภาระหน้าที่ของโรงเรียน และค่าเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มครู ได้แก่ข้อ 30 พัฒนาตนเองให้เป็นคนทันสมัย ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ขวนขวาย หากความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ

เมื่อพิจารณาจำแนกรายข้อ พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) ส่วนมากอยู่ในระดับมากที่สุด

สำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับที่ต่างกัน ได้แก่ ข้อ 24 มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน และข้อ 27 ได้ผ่านการฝึกอบรมให้เป็น ผู้บริหารโรงเรียนตามหลักสูตร และวิธีการที่ ก.ค. กำหนด กลุ่มผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกลุ่มครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก

ด้านทักษะทางการบริหาร

ผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า ทั้งผู้บริหารและครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านวิชาชีพ (ด้านทักษะทางการบริหาร) อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาจำแนกรายกลุ่ม พบว่า ทั้งกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครู มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะ ด้านวิชาชีพ (ด้านทักษะทางการบริหาร) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มผู้บริหาร ได้แก่ข้อ 57 มีมนุษยสัมพันธ์สามารถประสานงานได้เป็นอย่างดี และค่าเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มครู ได้แก่ ข้อ 51 มีความสามารถในการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาจำแนกรายข้อ พบว่า ทั้งสองกลุ่ม มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ทักษะทางการบริหาร) ส่วนมากอยู่ในระดับมากที่สุด

สำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับที่ต่างกัน ได้แก่

ข้อ 54 เป็นนักบริหารและนักจัดการมืออาชีพ

ข้อ 67 มีความสามารถในการแสวงหาข้อมูลมาใช้ในการปฏิบัติงาน

ข้อ 72 มีความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อสาร

กลุ่มผู้บริหาร มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกลุ่มครู มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก และข้อ 70 มีความสามารถควบคุมดูแลการจัดทำบัญชีหลักฐานการเงินของโรงเรียนได้ถูกต้อง กลุ่มผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด

3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านบุคลิกภาพ และด้านวิชาชีพ

ผลการวิจัยในภาพรวม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครู พบว่า มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน ทุกกลุ่มตรงกัน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ
2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ
 - ด้านความรู้
 - ด้านทักษะทางการบริหาร

ตอนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550)

ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้บริหารและครูที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ และคุณลักษณะด้านวิชาชีพ พบว่า ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจำแนกรายด้าน ปรากฏผลดังนี้

คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ปรากฏว่า ความคาดหวังของผู้บริหารและครู ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อ 7 มีความเชื่อมั่นในตนเอง ทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) ปรากฏว่า ความคาดหวังของผู้บริหารและครูไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ 23 มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท และสำเร็จการศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษา และข้อ 24 มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน ทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ทักษะทางการบริหาร) ปรากฏว่า ความคาดหวังของผู้บริหารและครูไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 เกิดข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะบางประเด็นมีความต่างไปจากคุณลักษณะของผู้บริหารที่ผ่านมา เช่น คุณลักษณะด้านวิชาชีพ โดยเฉพาะด้านความรู้ พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังว่าผู้บริหารโรงเรียนควรจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระจายอำนาจทางการศึกษา และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นต้น คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นข้อค้นพบดังกล่าว เป็นคุณลักษณะใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ซึ่งมีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเห็นได้ว่าระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาใหม่ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจการศึกษาไปยังสถานศึกษาโดยตรงนั้นทำให้โรงเรียนมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ภารกิจเพิ่มมากขึ้น การที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารและจัดการ

ศึกษาได้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้บริหารจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งต่างจากการบริหารและจัดการศึกษาที่ผ่านมาเป็นระบบที่ผูกขาดโดยภาครัฐฝ่ายเดียว มีรูปแบบการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจโดยส่วนกลาง และมีการจัดการที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ ใช้วิธีการสั่งการตามสายงานเป็นหลัก ไม่มีระบบการตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานและผลงานที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสังคม เพราะฉะนั้นในการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารจะมีหน้าเป็นผู้รับนโยบาย คำสั่งจากส่วนกลางไปปฏิบัติ ทำให้ผู้บริหารขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้นที่จะใฝ่เรียนใฝ่รู้วิทยาการใหม่ ๆ ผู้บริหารขาดการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้เหมาะสมต่อการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ จึงมีความต่างไปจากคุณลักษณะเดิมหลายประเด็นด้วยกัน โดยจะขอแบ่งการอภิปรายผลเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 อภิปรายผลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539-2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครู มีประเด็นอภิปราย ดังนี้

คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ

จากผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ เป็นคุณลักษณะด้านที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งความคาดหวังของทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังที่ตรงกัน โดยเฉพาะมีความรับผิดชอบสูง เป็นคุณลักษณะที่ผู้บริหารมีความคาดหวังสูงเป็นลำดับแรก ผู้วิจัยเห็นว่าความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นมากสำหรับผู้บริหารโรงเรียนในช่วงปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากสภาพการบริหารและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กระจายอำนาจการบริหารและจัดการไปยังสถานศึกษาโดยตรง โดยเฉพาะการบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ การกระจายอำนาจดังกล่าวทำให้ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีการกิจสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาตนเองเพื่อจะได้แสดงความรับผิดชอบต่อบทบาทตามภารกิจใหม่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สมควรเป็น

คุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญลำดับแรกของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญมา กัมปนาทพงษ์ (2532 : 90-92) และ ประพนธ์ ไพลดำ (2537 : 73-75) ที่พบว่า ความรับผิดชอบสูง เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำ

สำหรับความคาดหวังอีกข้อหนึ่งของคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่ครูมีความคาดหวังสูงเป็นลำดับแรก ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ครูมีความคาดหวังเช่นนั้น อาจเป็นเพราะว่า ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากอีกข้อหนึ่งซึ่งผู้บริหารจะต้องมี เพราะการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้นต้องใช้ทรัพยากรทางการบริหารหลายอย่าง ประกอบกัน เช่น คน สิ่งของ งบประมาณ และการจัดการ ทรัพยากรทางการบริหารดังกล่าว อาจเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้บริหารหาผลประโยชน์เพื่อตนเองได้ เพราะฉะนั้นการที่องค์กรจะ ประสบความสำเร็จได้นั้น ย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิศิษฐ์ พิพัฒน์บุญญพงศ์ (2535 : 38-39) ที่เห็นว่า ผู้บริหารควรจะมียึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เช่นเดียวกับ อำนวย วีรวรรณ (2535 : 194-199) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานไว้ว่า ความเป็นผู้มีคุณธรรมกำกับวิถีทางชีวิต จะต้องตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ความจงรักภักดี เพียบพร้อมด้วยสัจธรรม ไม่เอาไรด์เอาเปรียบหรือเห็นแก่ได้ โดยไม่นึกถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประพนธ์ ไพลดำ (2537 : 73-75) และ ไพบุลย์ ทองโย (2531 : ง) ที่มีความเห็นและความคาดหวังว่าผู้บริหารควรมีความซื่อสัตย์สุจริตสูงอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

นอกจากนั้นยังมีประเด็นคุณลักษณะที่น่าสนใจอีกบางประเด็นซึ่งทั้งผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ซึ่งควรนำมาเป็นประเด็นอภิปราย คือ

1. มีคุณธรรมสูง ผู้วิจัยเห็นว่า คุณธรรมเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญอย่างมาก สำหรับผู้บริหาร ผู้บริหารที่มีคุณธรรม จะทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความราบรื่น มีประสิทธิภาพ บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจและเต็มใจ ซึ่งการแสดงออกถึงการเป็นผู้มีคุณธรรมของผู้บริหารจะสังเกตได้จากการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารมีหน้าที่แนะนำ ตักเตือน ควบคุม กำกับดูแลบุคลากรในองค์กร การที่จะปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้ได้ผลดี ผู้

บริหารต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มิฉะนั้นคำแนะนำตักเตือนหรือการกำกับดูแลของผู้บริหารจะขาดความสำคัญ ไม่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในองค์กร ผู้บริหารที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกๆ ด้าน เช่น ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความยุติธรรม จะมีผลสูงต่อการยอมรับของบุคลากร ทำให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธาต่อการบริหารงาน จนสามารถปฏิบัติตามได้ด้วยความพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร วรุตบางกูร และ สุพิชญา ธีระกุล (2523 : 74-76) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียนไว้ว่า ผู้บริหารต้องมีคุณธรรมสูง เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้บริหารให้มีพฤติกรรมแต่สิ่งที่ดีงามได้แก่ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความจงรักภักดี และมีศีลธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 19-20) ได้กล่าวถึง ผู้บริหารในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในปัจจุบันควรมีคุณธรรม และจริยธรรมในการบริหาร สามารถที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้เป็นแบบอย่าง ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่การงานแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อม

2. มีความกระตือรือร้น ตื่นตัวอยู่เสมอ ผู้วิจัยเห็นว่า ในสภาพปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน การที่ผู้บริหารจะพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง ผู้บริหารจำเป็นต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารมืออาชีพจึงต้องมีความกระตือรือร้น ตื่นตัวอยู่เสมอ มองเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในอนาคต อย่างไรก็ตามการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมเป็นสิ่งประกันได้ว่า การบริหารและจัดการจะมีโอกาสผิดพลาดน้อยลง ความกระตือรือร้นและการตื่นตัวอยู่เสมอของผู้บริหารย่อมส่งผลให้องค์กรพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกตลอดไป ซึ่งตรงกับแนวคิดของ สต็อกดิลล์ (Stogdill, 1974 : 74-75) ได้จำแนกคุณลักษณะของผู้นำที่ดี ในด้านบุคลิกภาพไว้ว่าต้องเป็นผู้มีความกระตือรือร้น ตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ข้อสังเกตที่พบจากการวิจัยอีกข้อหนึ่งที่น่าสนใจคือ มีสถานภาพทางสังคม จากผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารและครูไม่อยู่ในระดับต่างกัน โดยผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยเห็นว่า การเป็นผู้บริหารที่ดีนั้นจะต้องประกอบไปด้วยความพร้อมหลายๆ อย่างเช่น สถานภาพของครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา การได้รับการยอมรับทางสังคม ผู้บริหารที่มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดี มีหนี้สิน มีปัญหาครอบครัว ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงาน ต่อการได้รับการยอมรับทางสังคม แต่เมื่อใดที่ผู้บริหารมีสถานภาพทางสังคมดี ย่อมจะเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จได้ ดังที่สต็อกคิลล์ (Stogdill, 1974 : 74-75) ฮอย และ มิสเกล (Hoy and Miskel, 1987 : 272) และ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525 : 39-40) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะประจำตัวที่ผู้บริหารจะต้องมีไว้ คือ พื้นฐานทางสังคม เป็นผู้มีการศึกษา มีสถานภาพทางสังคมดี มีตำแหน่งฐานะทางสังคมเป็นที่รู้จักทั่วไป คุณลักษณะนี้จะส่งผลให้เป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป โดยเฉพาะชุมชน เพราะงานทุกอย่างที่โรงเรียนกระทำก็เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

บุคลิกภาพเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่ชี้ให้เห็นคุณสมบัติประจำตัวของบุคคลนั้นๆ เป็นคุณลักษณะสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะด้านอื่น ๆ บุคลิกภาพของผู้บริหารโรงเรียนที่ค้นพบจากการวิจัย จึงถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนประสบความสำเร็จในการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับช่วงการปฏิรูปการศึกษา

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ

ด้านความรู้

จากผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) เป็นคุณลักษณะด้านที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งความคาดหวังของทั้งสองกลุ่มมีความคาดหวังที่ตรงกัน สำหรับผู้บริหารมีความคาดหวังสูงในลำดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทภาระหน้าที่ของโรงเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้บริหารในฐานะที่

ดำรงตำแหน่งสูงสุดของโรงเรียน การที่จะสามารถบริหารโรงเรียนได้ประสบความสำเร็จนั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทภาระหน้าที่ของโรงเรียนเป็นอย่างดี ต้องรู้บทบาทภาระหน้าที่ของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาทใหม่ โดยเฉพาะในช่วงปฏิรูปการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการไปยังโรงเรียนโดยตรง ถือได้ว่าเป็นบทบาทภาระหน้าที่ใหม่ ของโรงเรียนที่มีความสำคัญและสลับซับซ้อนขึ้น ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีจึงจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2537 : 20-36) ได้จัดทำมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครูขึ้นในสายงานบริหาร ได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งและความรู้ความสามารถที่ต้องการไว้หลายข้อ และผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจบทบาทภาระหน้าที่ของสถานศึกษาเป็นข้อหนึ่งที่ได้กำหนดไว้ในด้านความรู้ความสามารถที่ต้องการ

สำหรับความคาดหวังอีกข้อหนึ่งของคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ด้านความรู้) ที่ครูมีความคาดหวังสูงเป็นลำดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองให้เป็นคนทันสมัย ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ขวนขวายหาความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูมีความคาดหวังเช่นนั้น อาจเป็นเพราะว่าครูเห็นว่า ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของโรงเรียน ประกอบกับปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกเกิดขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสาร ทั่วโลกอยู่ได้ด้วยการแข่งขันกัน ประเทศที่จะสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากร ซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญในการผลิตเยาวชนที่มีคุณภาพออกไปสู่สังคมโลก ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่จึงต้องใฝ่รู้ใฝ่เรียน ต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2541 : 278) ได้เสนอไว้ว่า ภาพลักษณ์ใหม่ของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองอนาคตของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ อำนวย วีรวรรณ (2535 : 194-199) ซึ่งได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จไว้ว่า ต้องเป็นผู้รู้ซึ่งถึงแก่่งาน พยายามใฝ่หาความรู้เกี่ยวกับงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา ต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่า วิทยาการต่าง ๆ ในโลกก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ต้องตื่นตัว ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของโลก และเช่นเดียวกันสำนักงาน

เลขาธิการคุรุสภา (2540 : 27) ได้กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา มาตรฐานที่ 10 ได้อธิบายว่า ความประทับใจของผู้ร่วมงานที่มีต่อผู้บริหารองค์กรอย่างหนึ่งคือ ความเป็นผู้รอบรู้ ทันสมัย ทันโลก รู้อย่างกว้างขวาง และมองไกล จึงจะเป็นผู้บริหารมืออาชีพ อย่างแท้จริง

นอกจากนั้นยังมีประเด็นคุณลักษณะที่น่าสนใจอีกบางประเด็น ซึ่งทั้งผู้บริหารและครู มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด เช่นกัน และควรนำมาเป็นประเด็นอภิปราย คือ ผู้บริหาร ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยเห็นว่า คุณลักษณะทั้งสองประเด็นนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารยุคใหม่ต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพราะปัจจุบัน ได้มีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้น การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายน มีการจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อใช้เป็นมาตรการสำคัญที่จะนำการปฏิรูปการศึกษาของประเทศให้ประสบผลสำเร็จ การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ของวงการศึกษาเท่าที่เคยปรากฏมา ไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงโดยยึดหลัก ความมีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ การกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทุกระดับ และประเภทการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 6) จะเห็นได้ว่า ความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นสิ่งที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับผู้บริหาร ผู้บริหารต้องศึกษาทำความเข้าใจให้ถ่องแท้จึงจะสามารถนำไปบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง เกิดประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

ข้อสังเกตที่พบจากการวิจัยควรนำมาเป็นประเด็นอภิปรายอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งทั้งผู้บริหาร และครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด มีประเด็นดังนี้ คือ

1. ผู้บริหารมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท และสำเร็จการศึกษาทางด้าน การบริหารการศึกษา การที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากตรงกัน ผู้วิจัยเห็นว่า ระดับการศึกษาเป็นเครื่องแสดงถึงความสามารถทางสติปัญญา สังคมยอมรับและเชื่อถือ ปัจจุบันมีสถาบันทางการศึกษาหลายหน่วยงานเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาโท และปริญญาเอก มากขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงจึงมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทมากขึ้นโดยเฉพาะครูอาจารย์ ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในระดับที่สูงขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะระดับปริญญาโท และควรสำเร็จการศึกษาทางด้าน การบริหารการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เดลิม รัชชนะกุล (2524 : 124) ที่เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาควรจะมีความรู้ในระดับปริญญาโทขึ้นไป และเช่นเดียวกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2542 : 107-108) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ในการวิจัยเรื่อง การจัดระบบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาไว้ว่า "...ในอนาคตผู้บริหารควรมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษาหรือเทียบเท่า..."

2. ผู้บริหารควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ผู้วิจัยเห็นว่า จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ข้อมูล ข่าวสาร และการคมนาคม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และด้านวัฒนธรรม ทุกประเทศทั่วโลกถูกเชื่อมโยงเป็นสังคมเดียวกัน คือ สังคมโลก ความเจริญก้าวหน้าเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการบริหาร ผู้บริหารมืออาชีพต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อนำมาเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารใช้ในองค์กรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 19-20) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในปัจจุบัน ควรมีความสามารถในการจัดระบบการสื่อสารให้ได้ผลเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ทั่วถึงทุกระดับ ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นอย่างดี

3. ผู้บริหารควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ผู้บริหารนอกจากต้องมีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นที่ผู้บริหารควรมี คือ ความรู้ทางการวิจัย ดังที่ อมรชัย ดันติเมธ (2532 :

161-165) กล่าวไว้ว่า “การวิจัยเป็นเครื่องมือของการบริหารการศึกษา การวิจัยช่วยให้ผู้บริหารการศึกษาสามารถค้นหาข้อเท็จจริง และแนวความคิดมาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายการบริหาร การวางแผนโครงการ และแผนงานให้ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว และประหยัด ...การวิจัยเป็นบทบาทอันสำคัญอย่างใหม่ของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ทำการวิจัยเองหรือเป็นผู้ใช้ผลงานวิจัยทางการบริหารการศึกษา... ผู้บริหารการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา การบริหารการศึกษาหรือใช้ในการพัฒนาการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นผลทำให้การจัดการศึกษาของประเทศพัฒนาขึ้น” นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวยังสอดคล้องกับ พันธ์ หันนาคินทร์ (2524 : 61-67) ซึ่งมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนควรมีความรู้ทางด้านวิชาชีพ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักวิธีวิจัยการศึกษา

มีข้อสังเกตอีกสองประเด็นที่ควรนำมาเป็นประเด็นอภิปราย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้บริหาร และครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับที่ต่างกัน โดยผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ประเด็นดังกล่าวคือ มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารเป็นสิ่งใหม่สำหรับวิชาชีพผู้บริหาร ซึ่งได้ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปัจจุบันยังไม่มีผลบังคับใช้ จนกว่าคณะกรรมการการปฏิรูปการศึกษาจะดำเนินการจัดทำข้อกำหนด กฎกระทรวงให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี จึงจะมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2545 การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา เป็นการประกันคุณภาพในการบริหารโรงเรียนที่กำลังจะมีการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเป็นการประกันคุณภาพและมาตรฐานผู้บริหารการศึกษาว่าเป็น “ผู้บริหารมืออาชีพ” ซึ่งได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นใจให้กับสังคม ดังความในมาตรา 53 “ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระ... มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ... ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด...” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 26-27) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการ

ศึกษาจึงเปรียบเสมือนกลไกหรือเครื่องมือสำคัญในการรับรองความเป็นมืออาชีพทางด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร

ข้อสังเกตอีกประเด็นหนึ่ง คือ ได้ผ่านการฝึกอบรมให้เป็นผู้บริหารโรงเรียนตามหลักสูตรและวิธีการที่ ก.ค.กำหนด ผู้วิจัยเห็นว่า การมีประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญทาง การบริหารและการได้รับการฝึกอบรมก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง หรือฝึกอบรมระหว่างประจำทำงาน เป็นคุณลักษณะด้านวิชาชีพที่จำเป็นเช่นกัน เพราะความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึก อบรมจะส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารและจัดการของผู้บริหาร ซึ่งการฝึกอบรมดังกล่าว สอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2537 : 20-36) ได้กล่าวไว้ใน มาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู สายงานบริหารในโรงเรียนได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะ ตำแหน่งไว้ว่า ต้องผ่านการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสูตรและวิธีการที่ ก.ค. กำหนด การฝึกอบรมจะทำให้ได้บุคคลที่มีความเหมาะสมและมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ

ทักษะทางการบริหาร

จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ทักษะทางการบริหาร) เป็น คุณลักษณะที่ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งความคาดหวังของทั้ง สองกลุ่ม มีความคาดหวังที่ตรงกัน โดยเฉพาะผู้บริหารควรมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสาน งานได้เป็นอย่างดี เป็นคุณลักษณะที่ผู้บริหารมีความคาดหวังสูงเป็นลำดับแรก ผู้วิจัยเห็นว่า พื้นฐานของมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานนั้นได้แก่ การยอมรับในความเป็นคน ความแตกต่าง ระหว่างบุคคล เคารพในความคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของแต่ละบุคคล อันจะนำไปสู่ ความร่วมมือและการประสานงานที่ดี ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ จึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญ สำหรับผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ เพราะผู้บริหารจำเป็นต้องทำงานสัมพันธ์กับบุคคลอื่นฯ หลายประเภท ทักษะนี้จะช่วยให้ผู้บริหารได้รับความร่วมมือ และเกิดการประสานงานที่ดีขึ้น ภายในโรงเรียนตลอดจนชุมชน และสังคมภายนอกโรงเรียน ภารกิจใหม่ของผู้บริหารโรงเรียน

ในช่วงปฏิรูปการศึกษานั้นมีบทบาทหน้าที่ที่กว้างขวาง อันเนื่องมาจากการบริหารและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ทุกส่วนของชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพราะฉะนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ ผู้บริหารต้องประสานงานและร่วมมือดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนกับหน่วยงาน ท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งครู อาจารย์ ผู้นำท้องถิ่น และเอกชน เป็นจำนวนมาก การที่ผู้บริหารโรงเรียนจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาได้สำเร็จนั้น ผู้บริหารต้องมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์สูง จึงจะสามารถจูงใจให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ ความมีมนุษยสัมพันธ์สูงจะทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง และทำให้ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน จึงเปรียบเสมือนพลังแอบแฝงในการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้งานบรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวความคิดของ อำนวย วีรวรรณ (2535 : 194-199) ก็เห็นว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน จะต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี รู้จักใช้ศิลปะในการเจรจา รู้จักสร้างศรัทธาและบำรุงขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ ดนัย เทียนพุดธิ (2536 : 203-206) และ วิศิษฎ์ พิพัฒน์ภิญโญพงศ์ (2535 : 38-39) ที่เห็นว่า ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์สูงและมีความสามารถในการจูงใจ

สำหรับความคาดหวังอีกข้อหนึ่งของคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ทักษะทางการบริหาร) ที่ครูมีความคาดหวังสูงเป็นลำดับแรก ได้แก่ มีความสามารถในการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ครูมีความคาดหวังเช่นนั้น อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งอยู่ในตำแหน่งสูงสุดของโรงเรียน มีผู้ได้บังคับบัญชาที่มาจากต่างที่ต่างวัฒนธรรมกัน เพราะฉะนั้นในการทำงานย่อมเกิดปัญหาและความขัดแย้งขึ้นได้ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่ในทุกลักษณะ และขั้นตอนอย่างละเอียด สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานด้านต่าง ๆ ในองค์กรหรือหน่วยงานได้อย่างชัดเจน และการที่มีการเปลี่ยนแปลงในบางส่วนของงาน จะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของแคทซ์ (Katz, 1955 : 32-42) ผู้บริหารต้องมีทักษะสามารถแก้ปัญหาตามข้อขัดแย้งได้ ผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะได้ผลดีหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหาร

ผู้บริหารที่มีประสบการณ์มากจะสามารถวิเคราะห์สภาพความขัดแย้ง สถานการณ์ เวลา ความเสี่ยง และวิธีการที่เหมาะสมสำหรับดำเนินการ ความขัดแย้งในองค์กรเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การมีความขัดแย้งน้อยเกินไปหรือมากเกินไปจะไม่เป็นผลดีต่อการบริหาร การแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่ว่าในสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม จะต้องไม่ใช้อารมณ์ และต้องคำนึงถึงความพอใจหรือความต้องการของทุกฝ่ายให้มากที่สุด ผู้บริหารที่ต้องการให้องค์กรสามารถดำเนินงานตามภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้นั้น ควรจะมีทักษะในการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งอันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญคุณลักษณะหนึ่งสำหรับผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2531 : 2) ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2535 : 88-89) และ ประชุม รอดประเสริฐ (2527 : 59) ที่เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จได้นั้นควรมีความสามารถในการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งได้ดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประพนธ์ โพลดำ (2537 : 73-75) พบว่า ความสามารถในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนชอที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เป็นลำดับแรกคือ ผู้บริหารมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูง

นอกจากนี้ยังมีประเด็นคุณลักษณะที่น่าสนใจอีกบางประเด็น ซึ่งทั้งผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน และควรนำมาเป็นประเด็นอภิปราย คือ

1. มีความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ผู้วิจัยเห็นว่าหน้าที่ทั้งผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่า การตัดสินใจ ถือได้ว่าเป็นหัวใจของการบริหาร ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จมักจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในช่วงปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีข้อมูลสารสนเทศมีความสำคัญต่อการบริหาร การตัดสินใจของผู้บริหารจะอาศัยข้อมูลที่ต้องการ เพื่อช่วยให้การตัดสินใจไม่ให้เกิดความผิดพลาด ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว โดยตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง การตัดสินใจของผู้บริหารมีผลต่อองค์กรโดยรวม ผู้บริหารจึงต้องเลือกแต่กิจกรรมที่จะนำไปสู่ผลดี ผลทางบวก ผลต่อการพัฒนาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และระมัดระวังไม่ให้เกิดผลทางลบ โดยมีได้ตั้งใจ ทั้งนี้เพื่อนไปสู่ความไว้วางใจ ความศรัทธา และความรู้สึกเป็นที่พึงได้ของบุคคลทั้งปวง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2537 : 13-16) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นผู้นำที่ดีไว้ว่า ต้องมีความกล้าตัดสินใจ คือ ต้อง

ทำการตัดสินใจที่เหมาะสม ทันกาล และต้องตัดสินใจภายใต้ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ผู้นำที่ดีต้องกล้ารับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจใดๆ ที่เกิดขึ้น

2. มีความสามารถในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ร่วมงาน ผู้วิจัยเห็นว่า การทำงานร่วมกันของบุคคลหลายๆ คนในระบบสังคมทุกระบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบใหญ่หรือเล็ก ขวัญหรือน้ำใจที่อยากจะทำงานให้ดีโดยสมัครใจ และมีความสุขกับงานเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารจะละเลยเสียมิได้ การที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคนานาประการเพื่อให้บุคลากรหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีกำลังใจและมีขวัญดีเสียก่อน ผู้บริหารจะบำรุงขวัญผู้ใต้บังคับบัญชา หรือสร้างกำลังใจในการทำงานให้เกิดขึ้นกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารผู้นั้นมีคุณลักษณะผู้นำที่ดี เพราะผู้นำที่ดีเท่านั้นที่จะมีโอกาสทำให้ครูหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ตามที่ดี สำหรับสิ่งที่ผู้บริหารควรนำไปพิจารณาในการบำรุงขวัญและกำลังใจในการทำงาน เช่น สวัสดิการ การเลื่อนขั้นหรือตำแหน่ง การพิจารณาเงินเดือน เป็นต้น ผู้บริหารต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อำนวย วีระวรรณ (2535 : 194-199) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานไว้ว่า ต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน เข้ากับคนอื่นได้เป็นอย่างดี รู้จักใช้ศิลปะในการเจรจา และรู้จักสร้างศรัทธา และบำรุงขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงานด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2537 : 13-16) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นผู้นำที่ดีไว้ว่า ผู้นำที่ดีต้องสามารถสร้างศรัทธา และความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักการใช้ช่องทางสื่อสารอย่างเป็นทางการได้อย่างถูกกาลเทศะ สอบถามทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักสร้างขวัญและกำลังใจ

ข้อสังเกตที่พบจากการวิจัยควรนำมาเป็นประเด็นอภิปรายอีกข้อหนึ่ง ซึ่งทั้งผู้บริหารและครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากตรงกัน ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวน่าที่จะมีความสำคัญต่อผู้บริหารในช่วงปฏิรูปการศึกษา ประเด็นดังกล่าวคือ สามารถคาดคะเนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และรู้แนวทางที่จะปรับตัวให้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วและสามารถติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าว

สารได้ทั่วถึงกันอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษา การที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ผู้บริหารต้องมีความสามารถมองการณ์ไกล สามารถคาดคะเนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและรู้แนวทางที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดนัย เทียนพุฒิ (2536 : 203-206) ที่เห็นว่า ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ การมองการณ์ไกล ซึ่งเป็นความสามารถในการวาดภาพกฎเกณฑ์ในอนาคตให้สมจริงและมีการวางแผนและการเตรียมการ สำหรับอนาคตได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2537 : 13-16) เห็นว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นผู้นำที่ดี คือ การมีวิสัยทัศน์ ซึ่งหมายถึง สามารถพินิจพิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกองค์การในแง่มุมของอดีตและปัจจุบัน คาดคะเนพยากรณ์และสร้างภาพฉายไปในอนาคตได้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไร แล้วทำการสื่อสารภาพดังกล่าวให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทราบ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับแนวคิดของ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 19-20) ซึ่งเห็นว่า ผู้บริหารควรมี คุณสมบัติ มองกว้างไกล อย่างต่อเนื่องและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ สามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากประเด็นอภิปรายที่ได้กล่าวมาแล้วของคุณลักษณะด้านวิชาชีพ (ทักษะทางการบริหาร) ผู้วิจัยเห็นว่า มีข้อสังเกตอีกบางประเด็นที่สมควรนำมาอภิปราย เนื่องจากความคาดหวังของผู้บริหารและครู มีความคาดหวังอยู่ในระดับที่ต่างกัน โดยผู้บริหารมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ประเด็นดังกล่าวมีดังนี้คือ

1. เป็นนักบริหารและนักจัดการมืออาชีพ ผู้วิจัยเห็นว่า คุณลักษณะด้านนี้ของผู้บริหารเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญและจำเป็นโดยเฉพาะในช่วงการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งระบบการบริหารและจัดการศึกษาของไทยได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ มีการกระจายอำนาจการบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ ไปยังโรงเรียนโดยตรง ทำให้โรงเรียนมีอิสระความคล่องตัวในการบริหารและจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติ

ไว้ว่า ให้ทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าผู้บริหารต้องมีบทบาทตามภารกิจใหม่เพิ่มมากขึ้น และสลับซับซ้อนขึ้น การที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ซึ่งหมายถึงต้องมีความรู้ความสามารถรอบด้าน เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องที่จะร่วมมือปฏิบัติงานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540 : 1-35) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษาไว้ 12 มาตรฐาน ซึ่งแต่ละมาตรฐานจะมีตัวชี้วัดที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2533 : 4) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้บริหารมืออาชีพไว้ว่า ต้องไม่ผูกติดกับเจ้าของกิจการมีคุณสมบัติทางการศึกษา ทั้งประสบการณ์การทำงาน โดยเฉพาะการทำงานแบบรอบตัว รอบด้านหลายๆ อย่าง มีความเข้าใจ มีหลักวิธีในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด และต้องสร้างความสำเร็จให้ปรากฏในระยะสั้นและสามารถพิสูจน์ได้ในระยะยาว ติดตามผลได้ และก้าวหน้าต่อไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง

2. มีความสามารถในการแสวงหาข้อมูลมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยเห็นว่าในการบริหารงานนั้นข้อมูลมีความจำเป็นและสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก ถ้าองค์กรใดไม่มีการแสวงหาข้อมูลหรือจัดระบบข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน องค์กรนั้นอาจจะมีการตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ เนื่องจากขาดข้อมูลช่วยในการตัดสินใจ เพราะฉะนั้นผู้บริหารมืออาชีพจะต้องมีความสามารถในการที่จะรู้จักแสวงหาข้อมูลมาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เอกชัย กีสุขพันธ์ (2538 : 19-20) เห็นว่าผู้บริหารควรจะต้องรู้จักรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งภายนอกและภายในองค์กรทั้งจะต้องรู้จักวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาอีกด้วย

3. มีความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อสาร ผู้วิจัยเห็นว่า ความสามารถในการใช้ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารภาษาไทย เป็นภาษาประจำชาติ และเป็นภาษาทางราชการหากผู้บริหารสามารถใช้ได้ดีก็จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษนับเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีลักษณะเป็นสังคม

นานาชาติ มีการติดต่อกับต่างประเทศทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และ การศึกษา รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ไปมาทั่วโลกมักจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลใน การสื่อสาร เพราะฉะนั้นผู้บริหารยุคใหม่จะต้องมีทักษะความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อ สารได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร วรุตบางกูร และ สุพิชญา อีรกุล (2523 : 79-80) เห็นว่าผู้บริหารที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีทักษะและความ สามารถทางด้านภาษาด้วย

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้บริหารและครูที่มีต่อ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารและครูที่มีต่อคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ คือ ประการแรก ผู้บริหารและครู ปฏิบัติงานที่เดียวกัน และมีภารกิจที่เหมือนกันคือ การให้การศึกษาแก่นักเรียน เพราะฉะนั้นย่อมมีแนวคิดที่คล้ายกัน ประการที่สอง ทั้งผู้บริหารและครู ต่างมีอายุระหว่าง 41-50 ปี เป็นส่วนใหญ่เหมือนกัน เนื่อง จากอยู่ในวัยเดียวกัน ความรู้สึกนึกคิดจึงไม่แตกต่างกัน ประการที่สาม ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษา ในระดับเดียวกัน คือ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำให้มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ประการ ที่สี่ ทั้งผู้บริหารและครู ส่วนใหญ่ต่างมีอายุราชการระหว่าง 21-25 ปี มีประสบการณ์ในการ ทำงาน ประสานสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาโดยตลอด ในฐานะผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ย่อมซึมซับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ประการที่ห้า ผู้บริหารส่วนใหญ่ก่อนที่จะมาดำรงตำแหน่ง ปัจจุบันส่วนใหญ่เคยดำรงตำแหน่งข้าราชการครูมาก่อน จึงมีทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดคล้าย กัน ประการสุดท้าย ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร สามารถ เชื่อมโยงกันได้อย่างทั่วถึง เพราะฉะนั้นทั้งผู้บริหารและครูต่างมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารจาก เทคโนโลยีดังกล่าวได้เหมือนกัน จึงมีแนวความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะเกี่ยวกับ ความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า มีความ คาดหวังไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เฉลิม รัชชนะกุล (2524 : 133) ที่ได้ วิจัยเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาใน คุณลักษณะ 3 ด้าน คือ

ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ และด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน ปรากฏว่าความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ ไม่แตกต่างกันทั้ง 3 ด้าน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วัฒนะ สังวาลย์ (2531 : 137) ซึ่งทำการวิจัยลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านบุคลิกภาพ และด้านการเป็นผู้นำ พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์มีความคาดหวังไม่แตกต่างกันทั้ง 3 ด้าน เช่นกัน

จากผลการวิจัย การที่ความคาดหวังของผู้บริหารและครูไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นได้ว่า จากสภาพการบริหารและการจัดการศึกษาตามโครงสร้างใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีเจตนาหมายเพื่อกระจายอำนาจการบริหารและจัดการไปยังโรงเรียนโดยตรง โรงเรียนมีอำนาจเบ็ดเสร็จ มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและจัดการศึกษา บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนต้องมีการปรับเปลี่ยนไป ภารกิจเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ทั้งผู้บริหารและครูจึงมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า จะต้องอาศัยผู้บริหารที่มี “คุณลักษณะ” ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจะเอื้ออำนวยต่อการบริหารงานและพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและบรรลุผลตามที่ต้องการได้ ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ และคุณลักษณะด้านวิชาชีพ จึงเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะเอื้อให้ผู้บริหารสามารถบริหารและจัดการศึกษาได้บรรลุผลตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในปี 2550

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่า มีข้อมูลที่น่าสนใจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโดยตรง และต่อหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสรรหาคัดเลือกและพัฒนาผู้บริหารเพื่อให้ได้ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะตามที่คาดหวัง ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า ทั้งผู้บริหารและครูมีความคาดหวังคุณลักษณะข้อที่ระบุไว้ว่า ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการปฏิบัติงานอยู่

เพียงระดับมาก ในการสรรหาคัดเลือกบุคคลเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน ควรพิจารณาคุณลักษณะบางประการ เช่น ความสามารถในการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูคาดหวังคุณลักษณะข้อที่ระบุว่า เป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพทางการบริหารการศึกษา อยู่เพียงระดับมาก เพราะฉะนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าร่วมเป็นสมาชิกและมีบทบาทในสมาคมวิชาชีพ เช่น สมาคมผู้บริหารการศึกษา เพราะทางสมาคมได้จัดให้มีการอภิปราย ประชุมสัมมนา การมีการสัมมนาหัวข้อที่ดีและทันสมัยอยู่เสมอ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมไม่เพียงแต่จะได้รับความรู้และได้ร่วมกิจกรรม ยังทำให้รู้จักเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันมากขึ้น มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้

3. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูคาดหวังคุณลักษณะข้อที่ระบุว่า มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา อยู่เพียงระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียนควรติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับผลการวิจัยใหม่ๆ จากวารสารทางการศึกษาต่างๆ เช่น วารสารการวิจัยทางการศึกษา สารานุกรมการศึกษา สารพัฒนาหลักสูตร วารสารวิจัยและพัฒนา และวารสารครุศาสตร์ เป็นต้น หนังสือวารสารเหล่านี้จะให้ความรู้ หลักการ ผลการวิจัยใหม่ ๆ และความรู้รอบตัวอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้บริหารมีความรอบรู้และทันสมัยอยู่เสมอ

4. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูคาดหวังคุณลักษณะข้อที่ระบุว่า มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท และสำเร็จการศึกษาทางด้านการศึกษาอยู่เพียงระดับมาก กรมสามัญศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสรรหาและพัฒนาผู้บริหาร เช่น ก.ค. และสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ควรร่วมกันพิจารณาทบทวน ระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการสรรหาคัดเลือก การอบรมเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหาร โดยอาจต้องปรับแก้เกณฑ์มาตรฐานการกำหนดตำแหน่งข้าราชการครูสายงานบริหาร ในส่วนของเงื่อนไขคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งที่ว่า ต้องได้รับปริญญาตรีทางการศึกษา ควรจะปรับเปลี่ยนเป็นต้องได้รับปริญญาโททางการศึกษา หรือเทียบเท่าเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในส่วนของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหาร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดและมีบางข้อที่มีความคาด

หวังอยู่ในระดับมาก เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณลักษณะของ
ผู้บริหารโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในเรื่องต่อ
ไปนี้

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคุณลักษณะที่เป็นจริงกับคุณ
ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6
2. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคุณลักษณะที่เป็นจริงกับคุณ
ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่ง
ชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาาระดับประถมศึกษาจัดอยู่ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น
เดียวกันกับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย